

MEDIJI I VRŠNJACI KAO BITNI FAKTORI SOCIJALIZACIJE LIČNOSTI

Fuad IMŠIROVIĆ

Uvod

Socijalizacija je proces koji bi trebao proći svaki čovjek, svaki pripadnik određenog društva. Naravno, trebao bi - upravo zato što svi ljudi, nažalost, ne prolaze taj proces, ili se, pak, tokom njegovog odvijanja, dogodi neki propust, pa se ovaj proces, iako veoma važan u razvoju svakog čovjeka (od individue do ličnosti), ne dovede do kraja, pa ličnost ne bude u potpunosti formirana.

Sušтина socijalizacije, zapravo, prozlađi iz njene društvene važnosti, iz onoga što ona ustvari jest: **uvjet i svrha opstanka svakog društvenog uređenja**. Već smo kazali da socijalizacija predstavlja bitan faktor razvoja ličnosti, jer izostajanjem socijalizacije dolazi do velikih društvenih promjena. Upravo je u tome svrha socijalizacije, a ta je da od nje zavisi opstanak društvenog uređenja.

Odgovrajuća tumačenja procesa socijalizacije ukazuju zašto je socijalizacija toliko važna i, opet, ukazuju na važne društvene tokove: na prijenos socijalnog nasljeđa s jedne

generacije na drugu, na uvjete i načine odgoja i obrazovanja, na modele transformacije nezrele ličnosti u socijalnu zreću ličnost, na procese podružtvljavanja bioloških nagona, odnosno na važne psihosocijalne mehanizme koji pomažu očuvanju kontinuiteta socijalnog nasljeđa, stabilnosti i konstruktivnih promjena društva (Dizdarević, 2002.). Doslovno, taj pojam znači *učiniti društvenim*. Socijalizacijom se društvene vrijednosti, norme i obrasci ponašanja prenose s jedne generacije na drugu i usvajaju se da bi postale sastavni dio ličnosti. "Sa stajališta društva, socijalizacija je proces kojim se s generacije na generaciju prenose društvena pravila i vrijednosti, proces kojim se osigurava stabilno i skladno funkcioniranje društva. Pojedinci takva pravila i vrijednosti moraju usvojiti kao svoja vlastita, ne (samo) da bi bili stabilne i cjelovite ličnosti, već i radi toga da bi se lakše obavljali društveni zadaci i uloge. Socijalizacija traje cijeli život, mada se mijenjaju zadaci i ciljevi, odnosno sadržaj normi i vrijednosti koji se socijalizacijom stiču"¹

1 <http://www.pravo.hr/sociologija/socijalizacija.bilic.htm>

Čemu rasprava o socijalizaciji? To je proces koji je nezaobilazan u formiranju svake ličnosti, a tako formirana (odgojena) ličnost nije ništa drugo nego koristan član nekog društva, nekog društvenog uređenja. Ukoliko se *zakaže* na polju socijalizacije, u društvu se, kako je to prethodno rečeno, javljaju i događaju različite promjene. Te promjene mogu biti, rekli bismo, neke vrste društvenih devijacija – opći pad moralnih i društvenih vrijednosti, što za posljedicu ima pojavu različitih oblika kriminala, koje u našem bosanskohercegovačkom društvu, na žalost, sve više uzimaju maha: pljačka, razbojništvo, prostitucija, narkomanija, agresivnost i, naravno, sve više u ekspanziji – maloljetnička delikvencija. Mnogobrojni su socijalni agensi koji utiču na razvoj ličnosti i tako omogućavaju proces socijalizacije. Najbitniji su, svakako, porodica i škola, ali, pored njih, u današnjem društvu su bitni faktori socijalizacije mediji, vršnjaci (generacijski uticaj) te razne organizacije.

U ovom radu nećemo posebno govoriti o porodici i školi (pri tome ne umanjujući njihovu ulogu i značaj u razvoju i formiranju ličnosti). O njihovom uticaju se svakodnevno govori i svi, manje-više, poznaju njihov značaj za razvoj ličnosti, kao i ulogu u, prethodno spomenutim, društvenim pojavama.

Međutim, ono čega ćemo se dotaći u ovom radu jesu mediji i vršnjaci – dva faktora koji imaju veoma značajan uticaj na razvoj mlade osobe, mada se njihovoj ulozi u društvu i ne pridaje baš toliki značaj. Posebno je to izraženo u savremenim društvenim tokovima (kakvi su danas), kad su mogućnosti medija gotovo neograničene i kad je ponašanje grupe i pravila koja u njoj postoje bitnije od većine porodičnih, tradicionalnih i svakih drugih vrijednosti i normi ponašanja koje postoje u spomenutom društvu.

Mediji kao faktor socijalizacije ličnosti

Danas se izriču vrlo oprečni sudovi o masovnim medijima i prirodi njihovog uticaja. U nekim sudovima, i to ne samo u laičkim, već i u stručnim, vidljiva su pretjerivanja o njihovoj moći. U drugim se, naprotiv, osjeća tendencija umanjivanja njihove moguće moći.

Iako mediji nemaju presudnu društvenu moć, ipak to ne znači da se njihovo djelovanje, koje je, inače, usmjereno i vode ga akteri centara društvene moći, može zanemariti. Mediji igraju presudnu ulogu u kulturnim orijentacijama, pogledima na svijet i uvjerenjima. "Oni prenose događaje, vrijednosti, ideje i postaju, sve više, moćna sredstva komunikacije među grupama, učenja, manipulacije i nasilja. Vijesti, filmovi, reklame, serije, kompjuterske mreže stvaraju slike o vrijednostima, nude modele za život, govore ljudima šta je dobro, šta je loše. Djeca širom svijeta provode u prosjeku tri sata dnevno ispred ekrana. To znači da pred ekranom provedu 50% više vremena nego u bilo kojoj drugoj aktivnosti. Televizija je postala jedan od glavnih faktora socijalizacije i dominira životom djece, kako u urbanim, tako i seoskim sredinama".²

Za razliku od ispoljavanja rezistentnosti odraslih - a posebno inteligentnijih i kritičnijih pojedinaca - prema mogućim uticajima medija, djeca su manje kritična i sugestibilnija, pa su i više podložna uticaju. Djeca se često identificiraju sa likovima sa TV ili nekog drugog medija i ta identifikacija može biti toliko jaka da djeca, u ozbiljnim aktivnostima ili igrama, oponašaju ponašanje ličnosti koju su emotivno prihvatili. Djeca ih slijede i kad ispoljavaju izrazito ekstremno ili blaže varijante odgojno pozitivnog ili odgojno negativnog ponašanja. Da bismo još više naglasili značaj medija u procesu socijalizacije, značaj u formiranju ličnosti, posebno u današnjem savremenom svijetu, navest ćemo nekoliko različitih rezultata istraživanja na ovu temu:

- Štetno djelovanje TV-programa na izazivanje nasilja i agresije kod djece znatno je veće nego pri čitanju literature, i to pogotovo kod mlađih nego kod starijih učenika;
- 80% programa sadrži bar neke vrste nasilja i agresije (fizičke i verbalne);
- modeli ponašanja koji se nameću mladima preko masovnih medija imaju uticaj na njihovo ponašanje;
- djeca koja su izložena gledanju agresije na TV češće se njome koriste u odnosima sa drugim djecom;

² http://www.medijafokus.org.yu/medijska_pismenost.html

- gledanje nasilja na televiziji je u pozitivnoj korelaciji sa kasnijim ispoljavanjem agresivnosti. Naravno, ovo ne pokazuje da postoji isključiva povezanost televizijskog nasilja i porasta agresivnog ponašanja kod djece (postoje i neki drugi faktori), ali nekih od ovih rezultata pokazuju da mediji i sadržaji koje oni plasiraju neminovno utiču na svakog čovjeka, posebno na mlade ljude, tinejdžere, koji su u procesu pronalaženja i formiranja svog identiteta.³

Mediji u našoj okolini posebno se ne trude promijeniti sliku rezultata ovih istraživanja. Ako malo posmatramo programsku shemu nekih uticajnih televizija, vidjet ćemo da je veoma malo programa koji su prilagođeni uzrastu i potrebama mladih ljudi, pa gotovo da ih i nema. Najviše je raznih filmova (nekolicina, sa samog dna holivudske i/ili neke ine produkcije koji obiluju nasiljem i agresivnošću), latinoameričkih sapunica, političkih emisija, reality programa, a veoma je malo emisija za mlade, edukativnih programa, kvizova... Uz koje to programe trebaju odrastati naši mladi potencijali? Šta mogu naučiti iz svega onog što im se svakodnevno nudi na medijima? Pa, mnogo toga što se danas i događa na našim ulicama. Nažalost.

A, s druge strane, moramo se malo vratiti na porodicu i njenu ulogu u odgoju djeteta, a opet kad su u pitanju mediji. Naime, ni roditelji nam nisu toliko kritični kad su pojedini programi u pitanju. Roditelji dozvoljavaju djeci da gledaju sve i svašta, ne shvatajući posljedice takve njihove aktivnosti. To bi moglo biti i zato što tokom produkcije spomenutih filmova nemamo ispisan njihov rejting: da film nije za djecu ispod 12, 14, 16 ili 18 godina, što je, opet, propust naših medija.

Pored svega, ovdje smo pokušali potencirati, odnosno napomenuti da ne trebamo zaboraviti činjenicu da se putem medija može izuzetno pozitivno djelovati na razvoj ličnosti. Određene odgojno-obrazovne emisije koje se prikazuju putem medija mogu uveliko pomoći daljem razvoju i osposobljavanju mladih osoba. Problem je u tome što nemamo baš mnogo tih odgojno-obrazovnih emisija.

³ Pehar, L.: „Oduzeto djetinjstvo“, Sarajevo, 2000. g., str. 71.

Vršnjaci kao faktor socijalizacije ličnosti

Vršnjaci su socijalna skupina koja je manje precizno ograničena nego porodica ili školski razred, ali ne i manje važna. Ovaj socijalni agens predstavlja demokratičniju interakciju djeteta sa svojim vršnjacima nego što je slučaj interakcije unutar porodice ili škole, a temelji se na ravnopravnom i uzajamnom odnosu. Upravo zato, s obzirom da se radi o odnosu jednakopravnih, odnos sa vršnjacima predstavlja prvi *pravi* odnos. Stoga je interakcija s vršnjacima novi, značajni kontekst za učenje socijalnih pravila, normi i za razvoj socijalnih vještina i, ujedno, za razvoj ličnosti. Saradnja i intimnost s prijateljima pridonosi jačanju samopoštovanja, utiče na stvaranje vrijednosnog sistema, određuje dječija očekivanja, potiče samovrednovanje, pruža mogućnost uspostavljanja intimne veze. Čak i suparništvo među vršnjacima nije štetno za razvoj, ukoliko ne postane stil interakcije.

Odnosi u vršnjačkoj grupi utemeljeni na jednakosti pružaju mogućnost sticanja osjećaja prihvaćenosti, vrijednosti i bliskosti. Tokom tog razdoblja, socijalno okruženje se širi, pa se priroda međusobnih odnosa mijenja. Osjećaj ličnog zadovoljstva postaje veoma važan, a postiže se najvećim dijelom na temelju zdravih odnosa s vršnjacima. Odnosi s prijateljima imaju nezamjenjiv socijalizacijski i razvojni uticaj, jer prijateljstvo utiče na razvoj socijalne kompetencije, osigurava emocionalnu sigurnost, odnosno pruža zaštitu, posebno u novim i prijetećim situacijama. Ono je izvor intimnosti i osjećajnosti, potiče pružanje podrške i pomaćanje, društvenost.

Neminovno je da vršnjaci utiču na razvoj svake mlade ličnosti. Mladi se identificiraju sa svojim vršnjacima, uče od njih odgovarajuća pravila i norme ponašanja. Od te grupe vršnjaka zavisi i kakav će biti pojedinac koji *uđe* u tu grupu. Sjetimo se samo izreke *S kim si, takav si*, pa će nam biti jasno da će djeca birati one grupe vršnjaka sa kojima imaju nešto zajedničko, sa kojima se identificiraju, gdje će biti prihvaćeni i gdje će se uvažavati njihova prava, pa zato i imamo različitih grupa vršnjaka: onih kojima je zajedničko sport, muzika, škola, kompjuteri i igre, do onih kojima su zajednički neki aso-

cijalni oblici ponašanja, kao što su, naprimjer, izostajanje iz škole, korištenje nekih opojnih sredstava (obično su zajedno oni koji puše cigarete), pa čak do onih grupa koje više naginju pojmu maloljetničke delikvencije, gdje se nauče negativni oblici ponašanja.

Grupa vršnjaka ima vrlo veliku moć uticanja na pojedinca. Pojedinaac (učenik, npr.) rijetko će sam uraditi neki prijestup, neki oblik asocijalnog ponašanja (npr., uzastopno izostajati sa nastave ili vršiti nasilje nad drugim učenicima), ali, ako ga grupa na to nagovori, ako osjeća neku sigurnost, ako to u grupi čini (a prema istraživanjima, osjeća), onda imamo sasvim drukčiju priču. Onda imamo situaciju da maloljetnici ne prisustvuju nastavnim satima, da prave sitne društvene prekršaje, ili teže, kao što su krađa, nasilje a, nažalost, događa se da grupe maloljetnika (vršnjaka) počine i ubistvo.

Međutim, ovdje opet dolazimo do najbitnijeg faktora u razvoju ličnosti, a to je porodica. Kao što roditelji trebaju nadgledati medije i programe koje njihova djeca gledaju i, u skladu s tim, pravovremeno reagirati, oni trebaju uvijek znati gdje je njihovo dijete, s kim se druži i da se pitaju: Kakvi su to prijatelji sa kojima se moje dijete najviše druži, s kim najviše provodi vremena poslije škole, itd.?

Ne kažem da to roditelji ne rade, ali mislim da bi se o ovome moglo još više povesti računa. Ovdje je veoma vidljiva i uloga škole i razrednih nastavnika, koji su uvijek u kontaktu sa roditeljima svojih učenika i obavještavaju ih o ponašanju svojih učenika, o njihovim vršnjacima, prijateljima, s kim se druže i s kim najviše provode vremena. Ovo je pretpostavka pravilnog odnosa prema djetetu i prema učeniku, odnosno prema njegovom procesu socijalizacije i postajanja zrelog i zdravog člana društva.

Radeći u jednoj našoj osnovnoj školi i trenutno u jednoj srednjoj, imao sam priliku vidjeti da se naši roditelji baš i ne brinu toliko o tome s kim njihova djeca provode svoje slobodno vrijeme, s kim se najviše druže tokom, ali i poslije nastave. Roditelji se ne interesiraju, ne raspituju se kod razrednika, niti kod drugih nastavnika i profesora koji predaju njihovom djetetu, što djeca ponekad znaju iskoristiti i zloupotrijebiti. Kao razrednik, bio sam svjedok nebrige

pojedinih roditelja, koji za čitavo polugodište nisu došli niti jedanput na informacije o svom djetetu i njegovom uspjehu u učenju i vladanju u školi. Takvo dijete ima mnogo više mogućnosti da se uključi u grupu vršnjaka koji mogu imati problematično ponašanje, a to može biti i djetetov poziv u pomoć i želja za prihvatanjem, koju možda ne zadovoljava u porodici.

Ovim mojim razmišljanjima ne želim nikog pojedinačno osuđivati. Niti to hoću, niti smijem, a niti je neko pojedinačno kriv. Cilj mi je bio da nas sve malo opomenem. I da se svi malo zapitamo nad stanjem u ovom našem društvu. Nije ispravno stajalište govoriti samo o jednom faktoru koji je doveo do neuspjelog procesa socijalizacije kod mladih ljudi. Tu je veoma mnogo faktora koji na taj proces utiču (na kraju krajeva, i sama ličnost utiče na svoj razvoj, pa tako i svaka osoba snosi odgovarajuću krivicu za svoj razvoj – odnos nasljednih, socijalnih i psiholoških faktora). Znamo koji su najbitniji, ali znamo i da oni nisu jedini. Porodica i škola su, svakako, nezamjenjivi, ali oni u tom procesu nisu sami.

Mediji i vršnjaci, definitivno, imaju značajnu ulogu u procesu socijalizacije, ali opet se i ova djelovanja odvijaju pod lupom roditelja i škole, ukoliko želimo da oni nemaju negativan efekt. Ovaj rad upozorava na razne mogućnosti uticaja na našu djecu, naše učenike, buduće korisne članove našega društva, i da ne upiremo prst u samo jednog krivca, već da sve uradimo (što je čiji zadatak) da proces socijalizacije, proces podruštvljavanja naših potomaka prođe na odgovarajući način. Svako od nas će (bar bi trebao) naći sebe i svoju ulogu u procesu socijalizacije te će, ako Bog da, i djelovati u skladu sa tom svojom ulogom.

Literatura

1. Dizdarević, Ismet: *Agensi socijalizacije ličnosti*, Prosvjetni list, Sarajevo, 2002.
4. Pehar, Lidija: *'Oduzeto djetinjstvo'*, Sarajevo, 2000.
5. Zvonarević, Mladen: *'Socijalna psihologija, Školska knjiga*, Zagreb, 1987.
6. Izvori sa interneta: <http://www.pravo.hr/sociologija/socijalizacija.bilic.htm>
http://www.medijafokus.org.yu/medijska_pismenost.html

Summary**MEDIA AND PEERS AS IMPORTANT SOCIALIZATION FACTORS****Fuad Imsirovic**

Each person goes through a socialization process which enables individuals to become socially mature. Some go through this process rather smoothly, while others go through it with more difficulty. There are various social factors that influence personality formation such as family, school, media, peers or various organizations, but this work focuses on just the following two - media and peers.

موجز**وسائل الإعلام والأتراب
عواملان مهمان في التكوين الاجتماعي للشخصية**

فؤاد إمشيروفيتش

لا بد لكل إنسان من أن يخضع لعملية التكوين الاجتماعي، تلك العملية التي تجعل من الفرد شخصية ناضجة اجتماعياً. وتسير هذه العملية عند بعض الأفراد بسلاسة، بينما تواجه عند البعض الآخر عقبات ومشاكل. وتوجد أنواع مختلفة من العوامل التي تؤثر في بناء الشخصية، منها: الأسرة والمدرسة ووسائل الإعلام، والأتراب، والجمعيات المختلفة، وقد اخترنا في عملنا هذا بحث تأثير العاملين الآتين: وسائل الإعلام والأتراب.